

Ett nytt totalförsvaret

av Anders Westberg

Résumé

The Swedish Defence and Security Policy has no clear ends, ways and means. Given the current policy frameworks and conditions the Swedish Armed Forces, and the defence as whole, must be redesigned to fight a war against a stronger opponent and over a longer period of time (years). Swedish political and military thinkers and planners should develop a military strategy and operational concept that is rooted in, engages and involves the Swedish population within the framework of a "New Total Defence". In order to win a protracted war, large sections of the population would be involved and engaged alongside the regular defence forces and, together with other political means of power, be organized and designed to serve as a deterrent against a possible attacker. Sweden should develop a military strategy based on the various components of Hybrid Warfare.

FÖRSVARSDEBATTEN ÄR HETARE än på länge, förespråkare för både Natomedlemskap och icke medlemskap gör sig hörda i svensk media, och bloggare tar mer plats i debatten med egna och gästinslag. Dock saknas det en debatt om en genomarbetad (militär) strategi om hur vår försvarsmakt ska nyttjas i händelse av en konflikt i närområdet och framför allt vid ett väpnat angrepp. Främst handlar den debatt som finns i mångt och mycket om vilket *antal* ubåtar, flygplan, bataljoner och vilka vapensystem som finns och skall finnas och en önskan att återgå till värnpliktssystemet, samt att det borde finnas stående reguljära förband på Gotland.

Debatten borde höjas och lämna "skruv- och mutternivån" då det idag lätt kan uppfattas att debattörer, militära tänkare och det svenska försvaret lever kvar i 80- eller 90-talet då massa och ett direkt tillvägagångssätt vad gäller krigföring stod i centrum. Ledande politiker och tänkare borde istället ägna energi och utrymme i debatten åt hur försvaret av Sverige ska utformas i stort samt fungera nu och för framtiden. När det gäller militärt försvar är militärteorier såsom Carl von Clausewitz och Henri Jomini all-

jämt i fokus och kommer så att vara. Det är gott nog, men försvaret kommer inte under överskådlig framtid att uppnå en kritisk massa utan en mycket stor upprustning, vilket kommer att kosta de pengar, som inte finns. Vidare är antalet förband och utbildningsplattformar för få idag.

Det är svårt att se hur 20 000-30 000 värnpliktiga per år, i likhet med början på 90-talet, i dag skulle kunna erhålla en adekvat längre militär utbildning. Debatten är också något snedvriden då Sverige i allt väsentligt har ett liberalt samhällspolitiskt system där organisationer och institutioner (även internationella) är en viktig del av landets säkerhet. Dock följer inte Sverige den liberala tanken eller filosofin fullt ut utan gör en egen tolkning och sedan hoppas vi på att kunna få stöd och hjälp av olika organisationer och sammanslutningar. De länder som är stormakter och framför allt de som på ett eller annat sätt kan hota oss har en (neo)-realistisk syn på sin omgivning, där den starkaste vinner och står som segrare i toppen av pyramiden eller åtminstone sträva efter att vara högst upp i densamme. Sverige har inga sådana ambitioner, men en potentiell motståndare i vårt närområde kan tänkas

ha det. Det finns en del debattörer och tänkare som har en realpolitisk grundsyn, men det blir svårt att föra en adekvat debatt om försvars- och säkerhetspolitik då debatten och utformningen av försvaret har olika utgångsvärden.

En del röster börjar nu höras om avsaknaden av bland annat Styrelsen för Psykologiskt försvar, Civil- försvaret m m. Detta med all rätt, men i närtid ser det inte ut som om vare sig vår säkerhetspolitik eller vår försvarspolitik kommer att ändra sig i allt väsentligt och utifrån detta måste sedan den militära strategin utformas. Om politikområdena är oklara blir också den militära strategin oklar eftersom den militära strategin normalt tar sin utgångspunkt i dessa sakområden. Istället för att lyfta debatten från att handla om antal förband, bör det utformas en militär strategi från det som är givet. Utifrån detta går det sedan att utveckla operativa idéer och operationskonst att utbildas, tränas och övas på. Försvaret och försvarsdepartementet måste ta fram en ny militär strategi baserad på givna säkerhets- och politiska utgångsvärden som de facto gäller idag med de resurser som finns till förfogande och som kommer att finnas inom överskådlig framtid. Tiden brådskar då omvärlden inte anpassar sig efter Sverige.

ÖB har genom sitt väl refererade uttalande förklarat att Sverige bara kan försvaras i en vecka och inom ett begränsat område ("Enveckas-försvaret"). Vad dagens debatt saknar är vad som händer efter denna vecka? Ska det militära försvaret och landet ge upp om inte ett militärt avgörande uppnåtts? Är verkligen tidsramen en vecka av strider med Sveriges samlade militära förband för att åstadkomma det avgörande slaget som Napoleon och sedan Jomini utvecklade sina teorier och principer kring, vilka sedan i sin tur grundat dagens manövertänkande och reguljära krigföring, det som ska uppnås? Självklart inte, men debatten har for-

mats kring "Enveckas-försvaret", och när vi sedan inte har en militär strategi eller en konkret operativ idé om hur vårt försvar ska nyttjas som ett politiskt maktmedel blir allt detta oklart. Kriget kommer med största sannolikhet att vara utdraget och det kommer att gynna ett indirekt tillvägagångssätt och befolkningen kommer att bli engagerad och involverad på ett eller annat sätt. Därför borde det vara hög tid att organisera detta engagemang redan nu.

Med givna förutsättningar för försvaret borde en ny militär strategi och operativ idé utformas och därmed också ett "nytt totalförsvar", baserat på de resurser som de facto finns att tillgå idag. Allt syftar till att försvaret av Sverige ska uppfattas som avskräckande eller avhållande från krig. Det ska vara ett "nytt totalförsvar" som är folkligt förankrat och som ska utgöra ett allvarligt "hybridhot" för en motståndare. Artikeln vill stimulera till debatt och få politiska och militära tänkare samt planerare att ta ett omtag och ändra det svenska förhållningssättet vad gäller vår militära strategi och försvarsplanering. Ett sätt är att Sverige anammar hybridkrigföring, förankrar, förbreder och integrerar den svenska befolkningen i ett organiserat indirekt motstånd med principer grundade på bland annat gerillakrigföring eller irreguljär krigföring med okonventionella metoder.

Klara eller oklara förutsättningar?

Det kan konstateras att vår säkerhetspolitik haltar, då Sverige ger löften om att stödja andra länder vid en konflikt i vårt närområde och förväntar oss (hoppas på) att detsamma gäller för oss, även då vi inte är medlemmar i någon militär allians. Med en oklar säkerhetspolitik följer också en oklar försvarspolitik, då dessa områden är tätt sammanflätade. Den ensidiga

”solidaritetsförklaringen” är vad vi har att förhålla oss till. Sverige har blivit upplyft till ett högre partnerskap i Nato än tidigare och ett så kallat ”Host Nation Support” avtal är undertecknat. Det finns dock inga kända garantier om att Sverige kommer att erhålla stöd eller hjälp vid händelse av krig. Vidare saknas tydliga riktlinjer och målsättningar i vår säkerhetspolitik och en del länder i vårt närområde har uttalat att Sverige ses som ett säkerhetsvakuum.

Det första som både Clausewitz och Jomini talade om var att de politiskt styrande måste tala om vilken typ av krig som skall utkämpas. Ska det vara offensivt eller defensivt eller en kombination därav? Med eller utan allierade? Därefter utformas det militära försvaret och ges de resurser som krävs. I allt väsentligt blir det för Sveriges del en unilateral defensiv krigföring, även om det kan finnas offensiva inslag, givet den politiska förutsättningen i dagsläget. Det svenska försvaret har idag inte redundans eller den kritiska massa som krävs bland annat i antal förband eller funktioner. Dock fortsätter Sverige att utbilda, studera, organisera, och träna enheter för ett direkt tillvägagångssätt och avgörande. Vår militära motståndare i händelse av ett krig kommer att vara militärt överlägsna och sannolikt uppträda på ett sätt som kommer att vara främmande för oss. Det är dag mer regel än undantag att huvuddelen av krigen utkämpas i irreguljär kontext med okonventionella metoder. Varför ska Sverige då utforma sina styrkor och militära försvar mot att uppnå ett direkt avgörande? Det torde inte vara rationellt att organisera, utrusta, utbilda och träna för ett krig som inte går att vinna då Sverige i dagsläget saknar har de militära resurser som erfordras för detta.

I den bipolära världen hade Sverige neutralitetspolitiken, syftande till att kunna vara neutral i händelse av ofred. Vidare fanns ett invasionsförsvar grundat på värnplikt

med ett genomtänkt mobiliseringssystem. Kriget bedömdes redan då bli ”totalt” och försvaret av Sverige var därför ett totalförsvar där hela samhället skulle vara engagerat i försvaret. Det svenska försvaret skulle uppfattas som avskräckande, d v s förväntade kostnader och risker skulle överväga en eventuell ”förväntad vinst” av att militärt anfalla och försöka etablera brohuvudet och ta delar av eller hela landet. Om förband blev kringskurna skulle motståndet fortsätta och alla meddelanden om att motståndet skulle upphöra var att betrakta som falska. Tanken var vidare att ett militärt försvar ingående i totalförsvaret skulle nyttjas i ett konventionellt eller reguljärt krig, där lidandet hos civilbefolkningen skulle hållas till ett absolut minimum.

Med hänsyn till att Sveriges försvar idag kraftigt har minskat bör förhållningssättet att civilbefolkningen inte kommer att drabbas på något sätt också ändras. Gårdagens krig såväl som dagens och morgondagens krig kommer på ett eller annat sätt att vara påfrestade för civilbefolkningen. Befolkningen bör också förberedas på att en konflikt eller ett krig kommer att hålla på länge, inte dagar eller någon vecka/veckor. Det är därför hög tid att förbereda civilbefolkningen på att denna har ett ansvar och en uppgift inom ramen för det ”nya totalförsvaret” och att befolkningen inte kan förlita sig på att de få svenska reguljära militära stridskrafterna kommer att skydda dem som tanken tidigare varit. Härvid förespråkas att huvuddelen av den svenska befolkningen genomgår en kortare utbildning i vad som skulle liknas vid gerillakrigföring eller vad som förr kallades ”fria kriget”. Kan civila (t ex Libanon, Vietnam, Irak, Afghanistan) utan militär grundutbildning år efter år hålla stånd mot en militär övermakt torde detta också kunna fungera i Sverige. I händelse av ofred skulle därmed startsträckan vara mycket kortare att organisera, trä-

na, utrusta och insätta enheter för att med okonventionella taktiker, medel och metoder försvara den egna hemtrakten och försvåra för en motståndare inom "sitt område". Enheterna skulle kunna ledas av mindre hemvärnsgrupper eller reguljära styrkor, som har kringgått, är avskurna eller som har gerillakrig som sin huvuduppgift. På det sättet skulle en massa kunna upprätthållas och hela Sverige kunna försvaras. I fredstid skulle utbildningen av civilbefolkningen kunna genomföras med stöd och hjälp av Hemvärn och olika Frivilligorganisationer på orten. Sannolikt finns det även behov av att upprätta nya frivilliga organisationer (ex "cyber"). På det sättet kan redan i fredstid kontakter och ett synnerligt robust nätverk byggas för det "nya totalförsvaret".

Nytt förhållningssätt

Grunden för svensk militär strategi syftar i huvudsak till att avskräcka en motståndare från att anfälla landet, försvara det egna territoriet och att göra motstånd om alla andra metoder inte har lyckats. Detta har inte ändrats sedan kalla krigets dagar, men åderlåtningen av försvaret gör att de mål, medel och metoder som landet idag har till förfogande bör ändras och svenska beslutsfattare bör inse att kriget måste föras på ett annat sätt än tidigare. Det svenska försvaret kommer inte att vara starkast utan det är rimligt att anta att Sverige kommer att vara "den svage" mot en tänkt motståndare. Hur ska då den militära strategi, operationskonst och operativa idé utformas? I Arreguín-Toft:s studie från 2005 om konflikter och asymmetri, samt hur "den svage" vinner ett krig studerades nästan 200 olika konflikter.¹

Slutsatserna i stort från denna studie gav att där "den starke" och "den svage" båda valde ett (strategiskt) direkt tillvägagångssätt vann alltid "den starke". Medan om "den svage" valde en indirekt strategi ge-

nom en gerillakrigföringsstrategi (motsvarande), vann han ca 60 % av kriget. Det direkta avgörandet och tillvägagångssättet får därmed stå tillbaka för ett indirekt tillvägagångssätt. Denna analys tål att studera närmare för svenskt vidkommande vid utformning av en militär strategi. Framför allt borde fokus skifta mot att studera den typ av utdragen (gerilla)krigföring, principer och tankar som Giap, Sun Tzu, Mao och T.E Lawrence m fl förespråkar.

Den svenska befolkningen roll och betydelse skulle vara väl förankrade i det "nya totalförsvaret" och därmed vara hela samhällets angelägenhet. För att ytterst verka för att vara krigsavhållande måste idén och strategin kommuniceras till omvärlden. En motståndare kommer att tänka sig för flera gånger då han vet att det redan från börja finns ett organiserat motstånd i landet och att det kommer att bli mycket svårt att bekämpa detta. Det kommer dessutom ta flera år att "vinna kriget" och det kommer att vara mycket svårt att vinna över befolkningen på sin sida. Detta kan komma att betyda att delar av befolkningen kan komma att bli sedda som kombattanter och "upprorsmakare". Dock så är tanken att befolkningen kommer att vara organiserade under civilt och militärt befäl samt att det är de facto Sveriges frihet och oberoende som det hela ytterst handlar om.

Engagera, involvera och innovera

Sammantaget krävs ett "nytt totalförsvaret" där vad som i dag kallas för hybridkrigföring utgör grunden för den militära strategin. Hybridkrigföring finns omnämnt i den svenska militära doktrinen från 2011. Men det är mer uttalat om att detta är de "hybridhot" som Sverige kommer att möta i framtiden, inte det som förespråkas i detta dokument.² Det vill säga att det är det

svenska ”nya totalförsvaret” som ska utgöra och ses som ett avskräckande hybridhot för en eventuell motståndare. Om en angripare ändå beslutat sig för att angripa Sverige ska denna form av krigföring kontinuerligt nöta ner motståndaren och få denne ur balans genom att han inte vet hur ”hotet” ska mötas, med vad, hur och när.

Hybridkrigföring speglar ett krigssätt och kan ses som en kombination av insatser och operationer bland annat genom, men inte avgränsat till, reguljära konventionella styrkor, gerillakrigföring, jägarstrid, ekonomisk krigföring och informationskrigföring, samt ibland även vad som skulle kunna av vissa stater klassificeras som terrorism och motståndsrörelser. I detta finns det en klar roll för reguljära och konventionella militära stridkrafter att fylla, även om taktiken och operationskonsten förmodligen inte skulle se ut som den lärs ut på militära skolor idag. De svenska reguljära stridskrafterna bör fokusera på irreguljär krigföring där uppträdande i små enheter, skydd och stöd av civilbefolkningen, spridning och rörelse samt okonventionell planering och genomförande är centrala för överlevnad och uthållighet.

Hybridkrigföring beskrivs utförligt bland annat av Timothy McCulloh och Richard Johnson i en Joint Special Operations University rapport från 2013.³ Om läsaren sätter in Sverige som den angripne i de fall som studeras, så kan sannolikt mängder med idéer och strategier utformas. Vidare finns en roll för alla politiska medel i denna strategi. Det vill säga även de ekonomiska, diplomatiska och andra medel än de rent militära som en stat besitter för att kunna utöva makt. Det strategiska syftet är att ”kampen är politisk snarare än militär och den syftar till att nöta ut motståndarens vilja, inflytande och kraft.”⁴ Vad är en politisk kamp om inte att behålla Sveriges frihet och obero-

de som nation oaktat om delar är ockuperade eller inte.

Möjligen kan någon ha invändning mot att hybridkrigföring inte är något som en stat ska nyttja som sitt förstahandsval av militär strategi, men som situationen ser ut idag har Sverige inget annat val än ett indirekt tillvägagångssätt och att nyttja samhällets alla resurser. Dessutom är normalt ”gerillakrigföring” väl förknippat med en politisk styrning och ska så vara även för svenska förhållanden. Det viktiga och nyckeln till denna strategi och krigföring är förankringen i, liksom stödet och engagemanget från befolkningen, vilka skulle kunna uppnås genom denna typ av krigföring, samtidigt som motstånd skulle erbjudas över en större yta och med en större massa samt över en längre tid än vad som är fallet idag.

Vidare finns det ett antal andra områden och funktioner där befolkningen på ett organiserat sätt skulle kunna bidra i det ”nya totalförsvaret”. Ett område är cyberarenan där den sammanlagda insatsen från svenska enheter, befolkningen och andra grupper skulle kunna utsätta en motståndare för stor skada. Cyberkrigföring är som bekant globalt och omedelbart. Här finns en utforskad *massa* i form av ”Online/ Open source Communities” som skulle kunna nyttjas på ett av staten mer organiserat sätt. Oaktat om insatsen var statssponsrad eller inte så är exempel på detta attacken på Sony och efterverkningarna i USA. Detta är ett tillvägagångssätt som Sverige med IT-kunskaper och teknologitillgång borde utforska ännu mer och inkludera denna del i ”det nya totalförsvaret”.

Tätt integrerad med cyberarenan är också informationsarenan. Med samhällets samlade resurser skulle möjligheterna och effekten kunna öka i det ”nya totalförsvaret”. Här börjar Sverige tappa greppet och har blivit alltmer påverkningbart, vilket syns i anföranden av politiker. Bland an-

nat uttalade Fredrik Reinfeldt en förståelse för Rysslands agerande i samband med Kriminterventionen och Margot Wallström hävdade att Ryssland skrämmer den svenska befolkningen.

Informationsarenan är vidare sammanlänkad med underrättelser. Potentiellt finns det lika många sensorer som det finns personer med mobiltelefon i Sverige. Vilja för att bidra och delta finns hos civilbefolkningen redan idag. Det gäller att uppmuntra och visa att befolkningen gör skillnad. Det är bland annat bevisat under ubåtsincidenten hösten 2015. Ett av det ”nya totalförsvaret” organiserat, integrerat och etablerat civil-militärt underrättelse- och rapporteringssystem och nätverk skulle vara ovärderligt i händelse av en konflikt och i fredstid.

Situationsuppfattningen och att ha ett informationsöverläge kommer att vara avgörande i ett skymningsläge och den efterföljande tiden. Detta då vi sannolikt inte kommer att veta vad som händer eller vilka aktörerna är. Etablerade centra och rapporteringskanaler (motsvarande) på en låg lokalnivå skulle kunna vara en del av att upptäcka och identifiera främmande verksamhet. Dessa funktioner skulle mycket väl kunna skötas av en utbildad, engagerad och ledd civilbefolkning.

Vägen framåt

Den svenska försvars- och säkerhetspolitiken har för otydliga mål, medel och metoder, därmed haltar den militära strategin för försvaret av Sverige. Givet de nu befintliga politiska ramarna och förutsättningarna måste det svenska försvaret utformas för att kunna utkämpa ett krig över en längre tidsperiod (år). Att Sverige kommer, om krig utbryter, möta en starkare motståndare torde även gälla i framtiden. Svenska politiska och militära planerare bör utforma en militär strategi och operativ idé som är förankrad och engagerar samt involverar den svenska befolkningen inom ramen för det ”nya totalförsvaret”. För att ha en möjlighet att vinna ett utdraget krig måste stora delar av befolkningen tillsammans med försvarets reguljära styrkor och de andra maktmedlen involveras, engageras, organiseras och utformas för att kunna utgöra ett avskräckande hybridhot mot en tänkt angripare.

Författaren är major i armén och studerar vid Naval Postgraduate School i Monterey, USA.

Noter

1. Arreguin-Toft, Ivan: *How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict*, Cambridge University Press, Cambridge 2005. Konflikter från 1800 till 1998 studerades. Noteras bör att bland annat Afghanistan och Irak inte finns med i studien, men det kan argumenteras att ”den svage” har haft ett ”övertag” i dessa konflikter när denne har mött världens största militära makt och dessutom i koalition.
2. *Militärstrategisk doktrin med doktrinära grunder (MSD 12)*, Försvarsmakten, Stockholm, 2011, s 28, <http://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/doktriner/militarstrategisk-doktrin-2011.pdf> (2014-11-30).
3. McCulloh, Timothy och Johnson, Richard: *Hybrid Warfare*, JSOU Report 13-4, 2013, Joint Special Operations University, MacDill Air Force Base, The JSOU Press, Florida 2013. http://jsou.socom.mil/JSOU%20Publications/JSOU%2013-4_McCulloh,Johnson_Hybrid%20Warfare_final.pdf (2014-11-29).
4. Op cit, MSD 12, se not 2, s 27.